

RÁKÓCZY LÁSZLÓ.

(1636—1664.)

E folyóirat 1911. évfolyamában, megírván Nagyvárad 1660-iki ostromának történetét, azt is megemlítettem, hogy ennek az akkoriban olyan fontos várnak elvesztése, II. Rákóczy György lengyelországi hadjáratának volt egyik végzetes következménye.

Nem pusztá véletlen, hogy a Várad felszabadítására tett első kísérlet is a Rákóczy-család egyik tagjának, Lászlónak, nevéhez fűződik, a kinek ezt a szerencsétlen véget ért vállalkozását akarom most elmondani.

Mivel azonban László a Rákóczy-család kevésbé ismert s így nem is sokat emlegetett tagjai közé tartozik: szükségesnek tartom, hogy necsak halálát, hanem élete folyását is, legalább néhány vonással vázoljam.

★

Rákóczy László — Rákóczy Pál és hetesi Pethe Anna második gyermeke — 1636-ban született. Atyja országbíró, Sáros és Torna vármegyék főispánja s I. Rákóczy György erdélyi fejedelem testvéröccse volt. Pál úr, igen korán árvaságra jutván, mostohaanyja, Thelegdi Borbála befolyása alatt a katolikus hitre tért s megalapítója lőn a Rákóczyak rövid életű katolikus ágának, melynek második s utolsó férfitagja László volt.

A kis László még atyjánál is korábban maradt árván. Rákóczy Pál, az egykorú gyászverszerint: «Vir pietate potens, observantissimus æqui, libertatis amans», 1636 márczius 12-én elköltözött az élők sorából. Egy évvel utóbb felesége is, kit a családi és anyagi érdekek egész sora fűzött Ausztriához, hosszas

betegség után elhunyt Bécsben s két kis gyermekét, Mária-Annát és Lászlót, végrendeletében a király gondjaiba ajánlotta.¹

Az árvák gyámja előbb Usz János,² Rákóczy Pál meghitt embere, később azonban Lippay György püspök és kancellár lön.

Mária-Annát anyja — buzgó katolikus nő — alig kétéves korában egy bécsi zárdába adta, honnan többé ki sem került, Lászlót pedig, 1641-től kezdve, Lippay kancellár neveltette Bécsben, a király szemé előtt. I. Rákóczy Györgynek nem is tetszett ez a dolog sehogyan sem. «Szép törvény az, verus successor iniuriájával, az ország szabadságának s törvénynek sérelmével király tutorkodjék, dotalista testamentumoskodjék»: írja 1637-ben Lippay egyik levelére.³ A fejedelem nyilván attól tartott, hogy az árvákra apai részről maradt nagysárosi, lechnitzi s az anyai részről maradt kistapolcsányi uradalomra az udvar teszi rá a kezét.

Bécsben többé-kevésbé mindig bizalmatlanok voltak az irányadó körök a Rákóczy-családdal szemben, annál jobban örültek tehát, hogy felügyeletük alá kaphatták Lászlót, a ki — számításuk szerint — majdan az udvar politikájának szószólója s a család erdélyi ágának ellenlábasa leend. Ez a számítás azonban nem vált be.

Meddig tartott Lippay gyámkodása? nem tudom, de 1656-ban már a vadregényes Zborón, a ma is fennálló Rákóczy-kastélyban lakott László,⁴ s később is, a mikor Sáros vármegye főispánja lett, ez maradt állandó lakóhelye.

1657 június havában, Pethő Zsigmond társaságában, már a végbeli törökökkel is összemérte a kardját. Hol történt ez a csetepaté? a szükséztű tudósítás⁵ nem mondja meg. Talán meg akarta torolni a törökök ismételt portyázásait, a melyek ellen,

¹ Lippay levele I. Rákóczy Györgyhöz, 1637 júl. 31. (Tört. tár: 1882. 147.)

² Botka: A Rákóczyak ifjabb ága. (Győri tört. és rég. füzetek: IV. 10.)

³ Tört. tár: 1882. 147.

⁴ Bars megyéhez írott levele. Zboró, 1656 decz. 15. (Tört. tár: 1892. 543.)

⁵ Barsay Ákos jelentése. 1657 jún. 15. (Szilágyi: Erdély és az északkeleti háború. II. 274.)

már 1656-ban, kisebbszerű várat szándékozott Kistapolcsányban építtetni.¹

Korának szokását követve, Rákóczy László is nagyon fiatalon, 18 éves korában házasodott, feleségül véve a nálánál hat évvel idősebb nagymihályi Bánffy Erzsébetet, ki ura kedvéért katolizált s a kivel hozomány fejében a nagymihályi és rozsályi jószágokat kapta. Házasságukból két leány született: Erzsébet (1655 nov. 16) és Borbála (1656).²

A családi tűzhely békés nyugalmat, mint annak a kornak szereplő emberei egyáltalán, Rákóczy László sem sokáig élvezhette. Családjának hatalmi állása, fényes összeköttetései és nagy vagyona még akkor is a közélet mezejére sodorták volna őt, ha nem lett volna meg benne a szándék, hogy más alapon bár mint erdélyi atyjafiai, de ugyanolyan buzgósággal szolgálja töröktől, némettől egyaránt zaklatott hazáját.

1655-ben, 19 éves korában, már a pozsonyi országgyűlésen találjuk Rákóczy Lászlót, a hol természetesen a katolikus párthoz csatlakozott. Akadtak is mindjárt olyanok, a kik ezt arra akarták volna felhasználni, hogy közötté és unokatestvére II. György, akkor már erdélyi fejedelem, között, a valláskülönbség révén szakadást idézzenek elő. «Rákóczy László nem igaz atyjafia Ngodnak. Felette igen oda csatlotta magát az érsekhez. Zrini uram sem szereti», írja Klobusitzky András az erdélyi fejedelemhez intézett levelében.³

Pedig Rákóczy László, ha hű maradt is királyához, ha ragaszkodott is a katolikus valláshoz, nagyon jól tudta, mivel tartozik a Rákóczy-névnek, s a saját érdekeit családjá érdekeitől sem ekkor, sem később külön nem választotta. Pedig tagadhatatlanul nehéz helyzete volt. Sokszor valóságos tojástánczot kellett járnia, hogy a bécsi udvar és az erdélyi fejedelem merőben

¹ 1661-ben már állott ez a vár. (Tört. tár: 1892. 547.)

² Erzsébet 1667-ben Erdődy Ádám grófhoz, majd ennek 1668 febr. 24. bekövetkezett halála után, Erdődy György grófhoz ment feleségül. 1707 nov. 8. halt meg s ura családjának valamelyik horvátországi birtokán van eltemetve. Borbála, úgy látszik, nem volt teljes eszű. (Botka: i. m. 15—19. és Tört. tár: 1893. 58.)

³ Tört. tár: 1891. 174.

ellentétes politikái között, se az egyikkel, se a másikkal össze ne ütközzék.

S hogy a helyes középutat ifjú korát meghaladó érettséggel találta meg, arról bizonyosat tesz egyrészt a közötte és II. Rákóczy György között állandóan fennállott rokoni jó viszony, másrészt királyának bizalma, a mely őt 1657 februárius havában, egy fölötte fontos küldetésre szemelte ki. Tagja lón annak a követségnek, a melynek feladata lett volna visszatérésre bírni a Lengyelországban hadakozó II. Rákóczy Györgyöt, a kit oda az elnyerni óhajtott korona fénye csábított.¹

Nem Rákóczy László rábeszélésén és igyekezetén múlt, hogy a követség eredmény nélkül tért vissza. Györgyben akkor már a nagyravágyáson kívül egy más hatalom, az álszégyen is dolgozott. Miután a harc téren akkor még le nem győzték, nem akarta vállalni a visszavonulás erkölcsi vereségét, bárha már sejtette vállalkozásának súlyos következéseit.

Senki, s így Rákóczy László sem helyeselte György lengyelországi hadjáratát, a mely diplomatiailag úgy is el volt már veszítve, még mielőtt megkezdődött volna. De bármennyire elítélte is unokatestvére féktelen nagyravágyását és makacsságát, most, a balsorsban, még sem hagyta el őt. Ott állott oldalánál a megpróbáltatás nehéz óráiban, a mikor számtalan ellensége kárörvendve nézte, mint bukik az örvénybe a szerencsétlen fejedelem.

Megjelent véle az 1657 október 25-ére Gyulafehérvárra összehívott országgyűlésen, hogy — ha még lehet — támogassa unokatestvére roskadozó trónját s a Rákóczy-dinasztia állását Erdélyben. Hasztalan volt minden fáradozása, mert a török Erdély trónján egy Rákóczyt sem akart megtúrni többé s a budai basa a tatárokkal együtt már hadrakelt, hogy a porta akaratának fegyverrel is érvényt szerezzen.

Rákóczy György és László tehát — november 2-án — engedni kényszerültek, mire a rendek az öreg Rhédey Ferenczet emelték a fejedelmi székbe. Rákóczy György ismételtén próbált a bécsi

¹ Kraus: Siebenbürg. Chronik. I. 262.

Szilágyi i. m. II. 274.

udvarnál trónja visszaszerzéséhez pártfogást szerezni s nagyon valószínű, hogy ezt a törekvését elsősorban László támogatta mindaddig, míg a király a magyarországi uraknak szigorúan meg nem tiltotta, hogy Erdély ügyeibe avatkozzanak.

Úgy látszik, hogy Rákóczy László már 1659-ben tisztában volt a helyzettel s gyanította, hogy György ügye, végletekig vitt makacssága következtében, veszve van. A fejedelem neheztelt is reá egy kissé, mert bár 1659 május 30-án Szerencsen összejöttek,¹ november 17-én már így ír neki: . . . «azt ne vélje Kegyelmed, ha egybetett kézzel, behúnt szemmel kezdi is nézni Erdély veszedelmét, megmaradjon Magyarországon békével; mert bizony az pogány nem áll abban meg; bizunk mi istenben, nem úgy adja dolgunkat, mint álmodják némelyek, s bizony budai vezér erejétől sem félünk.»²

Hiú dicsekvés volt, a melyet a nemezis kegyetlenül megbüntetett. Rákóczy György s vele Erdély hatalma és jóléte sirba szállott s a török invasiónak egyik végzetes következménye Várad elvesztése lón.

Rákóczy László, ki az erdélyi zavaroktól távol, talán higadtábban és tárgyilagosabban ítélte meg a helyzetet, mint azok, a kiket az események forгатaga akarva vagy nem akarva magával ragadott: Erdély romlását s Várad elvesztését egyedül unokatestvére bűnül róttá fel. Talán már 1660-ban foglalkozott azzal a gondolattal, hogy Várad felmentésére mozgalmat indít s ezzel a Rákóczyak ellen eleméntáris erővel felzúdult közvéleményt is megengeszteli. Ámde a viszonyok s főleg a bécsi udvar magatartása, hosszú időre meggátoltak minden e fajta vállalkozást.

Rákóczy László — ekkor már Sáros vármegye főispánja — visszavonult tehát családjá körébe Zboróra, a hol jelenléte nagyon is szükséges volt. 1661-ben vonult ugyanis Felső-Magyarországra az erdélyi hadjárat után, kiéhezett gyülevész hadával Montecuccoli, Isten csapásaként sujtván a szegény vidéket; mert a hová egyszer a téli szálláson levő német hadak a lábukat betették, ott ugyan fű nem nőtt többé.

¹ Rákóczy György levele Rhédey Ferenczhez, 1659 május 31. (Tört. tár: 1892. 108.)

² Szilágyi: i. m. II. 563.

Nemcsak Rákóczy László, de még az aulikus érzelmeiről ismert Csáky István gróf sem kerülhette ki ezt a sáskajárást. Montecuccoli haragudott rájuk, «hihető csak azért, hogy az szegény haza szabadságát a nemes statusokkal s vármegyéinkkel együtt Cassai consultatióban oltalmaztuk», írja Rákóczy László,¹ a ki a németek kitakarodása után sem élhetett sokáig békességben.

1663-ban nagy csapás érte: felesége súlyos beteg lőn s az említett év augusztus 12-én, 33 éves korában, Kistapolcsányban elhunyt. Hihetőleg ott is temették el.² A sors, a mely Rákóczy Pált és Lászlót oly korán árvaságra juttatta, László kis leányaival szemben sem volt könyörületesebb. A következő év május 27-én, alig 10 hónappal anyjuk halála után, atyjukat is elveszítették.

Rákóczy ugyanis, bármennyire lesújtotta feleségének korai halála, nem adta fel kedvencz tervét, hogy Váradot a török uralom alól felszabadítja. Csak a kedvező alkalmat leste, a mely 1664 tavaszán következett be, akkor t. i., a midőn Kucsuk Mehemed váradi basa, a várórség nagy részével, a nagyvezér táborába vonult.

A királytól támogatást nem remélhetvén, teljesen a maga erejére volt utalva s miután az adott körülmények között rendszeres vagy akár rövidített ostromról még a redukált várórség mellett sem lehetett szó: Rákóczy László, a tervnek megnyert gersei Pethő Zsigmond gróf kassai vicze generálissal egyetemben, rajtaütésre határozta magát.

Mekkora erővel rendelkeztek a vállalat végrehajtására, nem lehet megállapítani. Annyi bizonyos, hogy Pethő, a maga s Rákóczy emberein kívül, Cob ezredes jóváhagyásával, a szatmári és kállói várakból némi magyar és német gyalogságot — állítólag 200 embert — vett magához s a támadás módozatait Rákóczyval megállapítván, megindult Várad felé.³

Ámde ember tervez, Isten végez. Miképen hiúsult meg a merész vállalkozás s miképen következett be Rákóczy László

¹ Csáky István grófhhoz írott levele, 1661 decz. 20. (Deák Farkas: gr. Csáky István, 342.)

² Botka: i. m. 10—11.

³ Pethő levele Lobkowitz Wenzel herczeghez, 1664 május 30. (Tört. tár: 1900. 573.)

hősi halála, arról különféle leírások forognak közkézen. A legáltalánosabbat Bunyitay Vince,¹ Tóth-Szabó Pál,² Acsády Ignác,³ továbbá (hibás dátummal) Bihar vármegye és Nagyvárad monografiája⁴ közli. Ezek szerint a dolog így történt volna:

1664 május 27-én Nagyváradon a pütkösi nagy vásár állott. Török, görög kereskedők s vidéki parasztok nagy számban sereglettek össze. Rákóczy László és társai ezt az alkalmat használták fel. Parasztruhába öltözve, a vásárra menők közé vegyültek s más-más kapun át szerencsésen elértek a vár előtti piacra. Itt azonban időnek előtte valami verekedés támadt, a mire a törökök fegyvert ragadtak. Gondolkozásra nem volt idő, vagy előre kellett törni vagy visszavonulni. Rákóczyék az elsőt választották s megindultak a vár hídjá felé, maguk előtt vágva, üzve a törököket, hogy nyomukban a várba hatolhassanak. Már közel jártak a kapuhoz, a mikor egy lövés dördült el s Rákóczy László holtan rogyott össze. Társai közül vagy negyvenen hullottak el, a többiek részint fogságba jutottak, részint elmene-kültek.

Ez ugyan eléggé tetszetős leírás volna, csak az a bökkenője van, hogy a szemtanuk és egykorú történetírók⁵ a vásárosok közé vegyült, parasztruhába bujtatott katonákról, a piacon fényes nappal támadt verekedésről, továbbá a hirtelenében felrántott csapóhídról⁶ mitsem tudnak. Sőt két nagyon szavahihető forrásunk⁷ határozottan állítja, hogy a támadás nem nappal, hanem hajnalszürkületkor, «Keddre virradóban»,⁸ történt.

¹ «Nagyvárad a török foglalás korában.» 40. 41.

² «Nagyvárad az erdélyi fejedelmek s a török uralom korában.» 99. 100.

³ «Magyarország története I. Lipót és I. József korában.» 193. 194.

⁴ 196. l.

⁵ Pethő id. levele; Debreczen városának 1664. évi története (versekben), szerzője Fényes István, a debreczeni «tiszteletes tanács» jegyzője. (Közölte Széll Farkas: Tört. tár, 1894. 539); Kraus i. m. II. 392; Bethlen: «Historia rerum Transsilvanicarum.» I. 125. 126.

⁶ Tóth-Szabó i. m. 100.

⁷ Debreczeni verses krónika (i. h.).

Kraus: i. h.

⁸ Debreczeni verses krónika (i. h.).

Hogy Rákóczyék támadását legalább némileg tisztázhassuk, elsősorban is a helyi viszonyokkal kell megismerkednünk.

Várad külvárosai közül Szombathely, Zsupos, Vadkert és Velenceze részint az 1659. évi tatárjárás, részint az 1660. évi ostrom alkalmával megsemmisültek. Olaszi egy része porrá égett; megmaradt részét a törökök, 1668 táján, palánkkal vették körül.¹ A belsőváros (Péntekhely vagy Péntekszér) kerítését a törökök kelet felé jócskán meghosszabbították,² a mint azt a mellékelt térképvázlat mutatja. Öt kapuja volt, a melyek közül kettő az éjszaki, egy a nyugati, egy a déli, egy pedig a keleti oldalon nyílt. Legalább kettő (1. és 2. sz.) előtt csapóhid (emeléső) volt. A belsőváros kerítése, a nyugati homlokzat kőfalát leszámítva, palánkból (czölöpgátból), 1660-ig részben csak sövénygátból állott.

A várat 50 méter széles árok és nagyon magas escarpe-fal fogta körül.³ A contre-escarpe köröskörül falazva volt. Az árok feneke olyan mélyen feküdt, hogy a felnyomuló talajvíz még akkor is elárasztotta azt, ha a Sebeskörös felőli zsilipek zárva voltak. A várbeli német tiszték a XVIII. században is panaszkodtak az árokban poshadó víz dögleletes szaga ellen. A várba, az árkon és falakon át behatolni nem volt könnyű dolog. Rákóczyék — mint támadásuk mutatja — erre nem is gondoltak, hanem a nyugati, akkor még egyetlen⁴ várkaput akarták megrohanni. Ez is nyaktörő vállalkozás volt, mert a védők a támadókat nemcsak a kaputoronyból,⁵ hanem a szomszédos Bethlen- és csonkabástya szárnyairól is, hathatós tűz alá foghatták.

Hogy a rajtaütés sikerüljön, a támadóknak a lehető leg-

¹ Egyes maradványai 1738-ig állottak fenn.

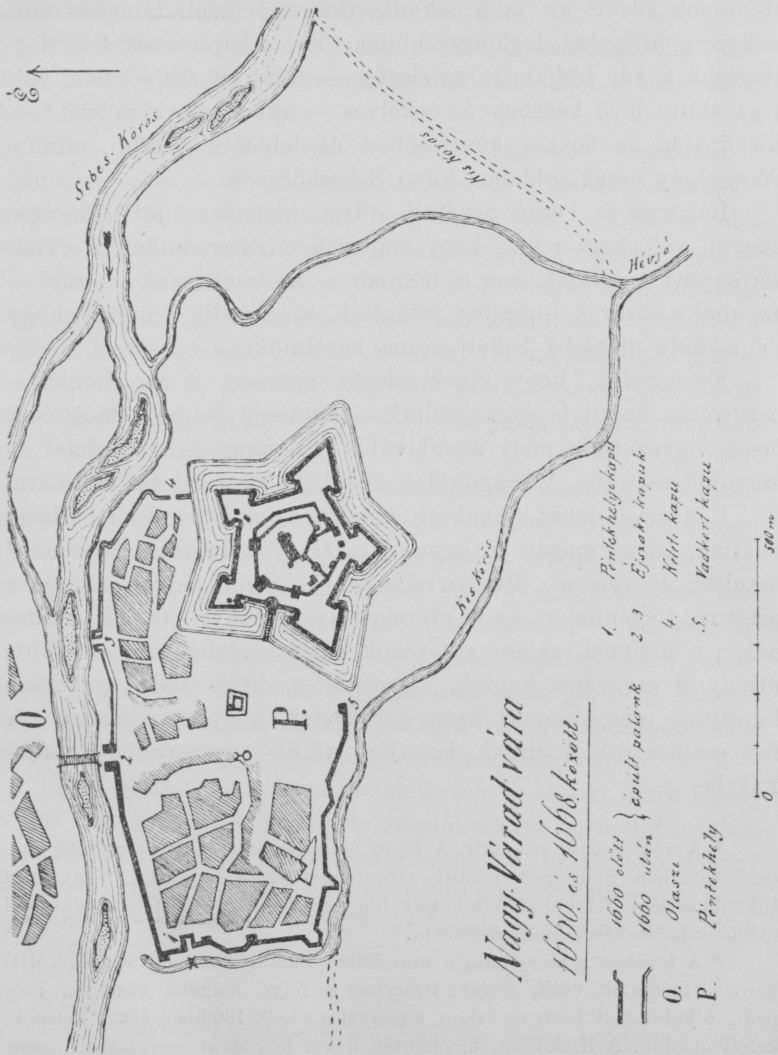
² Maradványai 1912-ben, az ú. n. velencezi parton, csatornázó munkák alkalmával kerültek napfényre.

³ Részletesebb leírását lásd: «Nagyvárad ostroma 1660-ban» cz. értekezésemben. (Hadtört. Közlemények. 1911. 31. és k. l.)

⁴ Az 1600. évi leltárból következtethető második kapu nem ezen az 1569 és 1618 között épült külsőváron, hanem az annak belsejében állott középkori belsőváron volt, a déli oldalon. (Lásd: «A nagyvárad királyszobrok helyéről» cz. cikkemet. — Archæol. Értesítő. 1912. 265—268.)

⁵ Ma már nincs meg.

Nagyvárad vára

1660. és 1668. között.

- 1. Pentekhelykapu
- 2. 3. Északnyugati kapu
- 4. Külső kapu
- 5. Vádkerti kapu

rövidebb úton kellett a vár hídjához érniök, kikerülve minden olyan helyet, a hol esetleg csapdába juthattak volna. Az adott viszonyok között az ú. n. «Vadkertkapu»¹ felőli támadás mutatkozott aránylag legkönnyebbnek. Ez a kapu esett t. i. legközelebb a vár hídjához; emelcsője — úgy látszik — nem volt s az előtte levő keskeny és sekélyes — akkor már el is zárt² — Kiskörösön is sokkal könnyebben át lehetett gázolni, mint a Péntekhely északi oldalán folyó Sebeskörösön.

Rákóczy és Pethő a váradi várat bizonyára jól ismerték, nagyon valószínű tehát, hogy május 27-én, virradatkor, a «Vadkertkaput» rohanták meg, a honnan — ha támadásuk sikerült — azonnal a várak hídjához juthattak, még pedig a nélkül, hogy Péntekhely utczáiba kellett volna hatolniok.

Kétségtelen, hogy éjnek idején nemcsak a vár, hanem a belsőváros kapui is zárva voltak s mindenik kapura megfelelő őrség vigyázott, a mely azonkívül a palánkot és városfalat is szemmel tartotta. A csapóhidak is alkalmasint fel voltak húzva.

Rákóczyék tehát a vadkerti oldalon is okvetlenül ellenállásra találtak, akár magán a kapun,³ akár a kidöntött palánkon⁴ hatoltak légyen át. Itt, virradatkor és nem fényes nappal a piacon, történhetett az a «verekedés», a melyet írónk említenek s a melynek zajára a törökök vagy a várból, vagy a többi őrhelyről segítséget kaptak. Természetes, hogy Rákóczyék nem hátráltak meg, hanem azon igyekeztek, hogy a védőket a vár felé szalaszszák s annak kapuján velük egyszerre nyomuljanak be.

¹ A vázlaton 5. sz. alatt. A kapu és a vár árka között sem 1598-ban, sem 1692-ben nem volt palánk. (Houfnagel rajza, illetőleg Nagyvárad 1692-iki térképe.) Azonban feltehetjük, hogy ezt a hézagot másféle akadálylyal (például farkasveremmel) zárták el.

² A törökök a Hévjónak, a mai Veres Balázs-utca déli végén, a Kiskörösbe torkollott vizét, éjszaki irányban a folyó főágába vezették, még pedig alkalmasint azon az árkon, a melyet a védők 1660-ban ástak Velenceze keleti oldalán. A Kisköröst, úgyszintén a két folyóágot egymással összekötő árok éjszaki végét, elzárták s csak háborús viszonyok között bocsátottak bele vizet. (Lásd a mellékelt térképvázlaton.)

³ Debreczeni verses krónika.

⁴ Kraus: i. h. — Ez azonban nem valószínű.

Erre vonatkozhatnak Bethlen János szavai,¹ hogy a magyarok és németek a törökökkel összekeveredve hatoltak, alkalmasint folytonos harezok között, a vár felé.

Mi történt a kapu előtt? Azt a rendelkezésünkre álló szűkszavú leírásokból pontosan megállapítani nem lehet. A debreczeni verses krónika szerint:

«Kállai gyalogok, kik elsők és bátrak kapukat bevágának,

Mint az sebes essőt magyarok az szerént lövéseket szórának.»
Kraus pedig csak annyit mond, hogy Rákóczyék, miután a belső (szerinte külső) városba törtek, a vár kapuját rohanták meg.

Bizonyosra kell vennünk, az idézett két leírás alapján, hogy a vár csapóhidja le volt bocsátva, mert különben a támadók a kapuhoz nem férkőzhettek volna. A váradi várnak különben is nem amolyan könnyen kezelhető billenő hidja, hanem lánczon és csigán járó nehézkes emelcsője volt, ezt pedig olyan hamarosan nem lehetett felrántani.

Azt is bizonyosnak kell tartanunk, hogy a törökök — kinnrekedt harczoaik kedvéért — a kaput nem nyitották ki, hanem inkább a kinnmaradottakat, mint magát a várat áldozták fel. Ennélfogva nem volt más megoldás, mint bezúzni a nehéz várkaput, a mi — a debreczeni krónika szerint — sikerült is. Volt-e a kapun belül csapórács vagy belső csapóhid, azt a váradi várról fennmaradt felületes leírások nem mondják meg. Kétségtelen azonban, hogy a támadás akár a védők vitézségén, akár valamely nem sejtett akadályon, hajótörést szenvedett.

Úgy látszik, a magyarok zászlótartója is elesett, mert Kraus szerint Rákóczy a földre bukott zászlót akarta felemelni s ebben a pillanatban, a vár hidján, érte volna a halálthozó lövés.² Bethlen is azt mondja, hogy a vitézül küzdő Rákóczy a kapu előtti hidon lehelte ki lelkét.³ A szemtanu, Pethő Zsigmond,

¹ i. h.

² «Der Rakoczi Laszlo will die gefallene Fahn aufnehmen, vndt davon bringen, vndt ihn solehem Spill auf der brücken erschossen.» (i. m. II. 392.)

³ . . . «comes Ladislaus Rakotzi fortissime inter alios pugnans, ante portam plane arcis in ipso ponte traiectus globo» . . . (i. m. I. 126.)

azonban semmiféle részletet nem közöl¹ szerencsétlen társa halálát illetőleg.

Pethő idézett szavai azt mutatják, hogy a rajtaütés végrehajtása körül valami végzetes hiba történt. Kár, hogy nem jegyezte fel, mik voltak azok a parancsok, a melyeknek meg nem fogadása a támadás kudarczát s ezzel együtt Rákóczy László

Nagyvárad várának Vadkert kapuja.

halálát okozta. Talán nem járok messze a valóságtól, ha azt hiszem, hogy a kellően nem fegyelmezett csapat valamiképen elhamarkodta a dolgot s így a törökök a készülődő veszedelmet idejekorán észrevehették.

Mint látjuk, Pethő győzelemről számol be s nem is említi,

¹ «Sufficit, si ordinantiam per me extradatam nonnulli prout ceteri observassent, confidissem, amplioem adhuc isthac nos reportare potuisse victoriam, neque comitem Ladislaum Rakocziuum de præsentí desiderari» (id. levele. Tört. tár, 1900. 573.).

hogy tulajdonképeni céljuk Várad felmentése lett volna. Eljárása részben érthető is: magyar ember létére restellt a német Lobkowitznak a magyar fegyverek kudarczáról számolni be.

Ki volt a hibás? Talán sohasem fogjuk megtudni. De ha sikerül is egykor bővebb részleteket kideritenünk, ezek már semmit sem változtatnak azon, hogy Rákóczy László, az egész vállalkozás lelke és értelmi szerzője, vagy negyvenedmagával ott esett el a vár előtt, a melybe bejutnia sem neki, sem kísérőinek nem sikerült.

Az 1664 május 27-iki harcz, bármily rövid volt is, sok török életébe került s ezenkívül a magyarok úgy Olaszit, mint Péntékhelyet felgyújtották, a melyeknek nagy része porrá égett ez alkalommal.¹

Pethő sok zsákmánnyal, török fogolylyal s néhány kiszabadított magyar rabbal² Debreczenen át vonult haza s így a többször idézett verses krónika az ő átvonulásakor, valamelyik résztvevőnek szóbeli közlése alapján készülhetett.

Rákóczy halálának híre futótüzként terjedt el mindenfelé, de eleinte kételkedve fogadták.

«Ide kegyelmes uram egynéhán felől hozták hogy Rákóczy László ott maradt Váradon, meglüttik, de nem igen adhattam hitelt neki. Az törökökben is kik vesztek, az magyarokban is még végire nem meheték, magam oda küldtem, de az belső várasban paraszt embert bé nem bocsáttak, csak temetik az elhullott török testeket. Olaszi mind megégett. Péntékhelyen mondják, hogy maradoztak házak meg de még odaküldött emberem oda van, kitül bizonyost érthetnék»³ írja Boldvai Márton, Székelyhíd kapitánya, egy nappal a váradi harcz után.

Pedig a hiobhírek igazat mondtak. Rákóczy László elesett s vele hosszú időre letűnt a reménység, hogy Várad a török iga alól felszabaduljon.

GYALOKAY JENŐ.

¹ . . . «utramque enim ciuitatem obtinuimus, igneque succensam comburi fecimus, numerosam sat turcarum congeriem ferro interemimus, potiozem vero igne consumptam reddimus» . . . (Pethő: id. levele.)

² Kraus: i. h.

Török-magyarokori államokmánytár. IV. 116.

³ U. o. IV. 121.